

Esmir Halilović¹

SOCIJALNI ASPEKTI POSLANIKOVOG, SALLALLAHU ALEJHI VE SELLEM, OPROSNOG GOVORA

Sažetak

Na kraju svoje poslaničke misije, 10. god. po Hidžri, Allahov poslanik, Muhammed, sallallahu alejhi ve sellem, obavio je hadž. Bio je to jedini hadž koji je obavio plemeniti Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem. Kako je ubrzo nakon njega i preselio ka Uzvišenom Stvoritelju („Ila al-Rafiq al-'Ala“), ovaj hadž se naziva Oproсни hadž Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem. Na ovom hadžu je Allahov Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, održao i najpoznatiju hutbu, koja se naziva Oproсна hutba. U njoj je sintetizirao i rezimirao osnovne postavke islamskog socijalnog učenja o kojima se danas nedovoljno govori i raspravlja. Ovaj rad je pokušaj da se skrene pažnja upravo na ove, socijalne aspekte Oproсне hutbe. Između ostalih, to su jednakost svih ljudi pred Stvoriteljem i zakonom, prava žena i drugih potencijalno ugroženih dijelova društva, zabrana društvene nepravde u svim oblicima, poticaj na ustrajnost i sl. Nakon Oproсне hutbe objavljen je i posljednji ajet u kojem je Uzvišeni Allah kazao kako je islam sada usavršen i takvim je Uzvišeni Allah zadovoljan. Ovo nam govori da je islam savršena vjera u svim svojim aspektima, kako za pojedinca, tako i za zajednicu i društvo.

Ključne riječi: Poslanik, Oproсни hadž, Oproсна hutba, prava žena, svetosti: ljudski život, imetak i čast, rasizam, diskriminacija

Uvod

Pred kraj svog života, Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, je obavio hadž, koji se naziva *Oproсни hadž* upravo zbog toga što je

¹ Viši asistent, Islamski pedagoški fakultet Univerziteta u Zenici, esmir_h@yahoo.com

Rad autora je dostavljen 3. 11. 2013. godine, a prihvaćen za objavljivanje 2. 12. 2013. godine.

Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, veoma brzo nakon obavljanja ovog hadža umro. Poslije *Oprosne hutbe*, Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, je živio još svega 92 dana.² Također, to je jedini hadž koji je Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, obavio u svome životu. O tome nas izvještavaju njegovi cijenjeni ashabi.

Qatada je pitao Anasa, r.a.: „Koliko puta je Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, učinio umru?“ On mu je rekao: „Četiri puta: Umra Hundaybije, u zul'ka'datu, kada su ga spriječili mušrici, umra sljedeće godine u zul'kadatu, kada je sklopio primirje s njima, umra al-Ġi'rane kada je dijelio ratni plijen s Hunejna.“ Upitao je Qatade: „Koliko puta je obavio hadž?“ Odgovorio je: „Jednom“.³ (Al-Buḥari, 1998:339)

U svome obavljanju hadža, Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, postavio je primjer muslimanima kako se obavljaju njegovi obredi, čime bi ih očistio od bilo kakvih predislamskih običaja i olakšao im obavljanje ovog zahtjevnog ibadeta. Također, iskusio je i neminovne tegobe i prepreke koje stoje pred onima koju obavljaju ovu petu islamsku dužnost, koja je svojevrsna kruna ibadeta u islamu.

Ġabir b. Abdullah, r.a., je kazao: „Kada je Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, htio krenuti na hadž, oglasio je svijetu i okupao se.“ (Al-Tirmiđi, 2010:14)

Dakle, na *Oprosni hadž* su bili pozvani svi muslimani tog vremena koji su mogli da se odazovu ovome plemenitom pozivu. I zaista, odazvali su se mnogobrojni muslimani koji su imali priliku da obave petu islamsku dužnost zajedno s Poslanikom, sallallahu alejhi ve sellem, da ga vide, razgovaraju s njim, da ga pitaju i na kraju da prisustvuju *Oprosnoj hutbi*. Ovom prilikom je Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, mogao i vidjeti plodove svoje misije, koju je tako revnosno ispunjavao u periodu od 23 godine.

Na *Oprosnom hadžu* okupilo se preko 100.000 vjernika – brojka se kreće, prema nekim istraživanjima, i do 144.000 hadžija (Al-Mubarekfuri, 1994:525), što samo po sebi govori o značajnom širenju islama i islamske države u to rano vrijeme.

² Neki autori, kao što su Ibn Kesir (2002:342) i Ramadan (1994:350), navode da je Poslanik, s.a.v.s., nakon ovog govora živio svega 81 dan, što je pogrešno, na što ukazuje i dr. Halilović S. (2007:266).

³ Prilikom obavljanja hadža, Allahov Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, obavio je i četvrtu umru.

Oproсна hutba

Jedan od glavnih dijelova hadža jeste boravak na Arefatu. Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, je čak rekao da je: „Hadž – Arefat!“. **Arefat je dolina u kojoj je glavni obred hadža.** Arefat se nalazi izvan Harema (svetog dijela Mekke), 25 kilometara od Ka'be. Smatra se da je nazvan tako jer je Džibril, alejhisselam, pošto je Ibrahima, alejhisselam, podučio obredima hadža, upitao: „Arefte?“, što znači: „Jesi li upoznao, jesi li spoznao?“, pa je to mjesto nazvano Arefatom. Drugi ipak smatraju da je nazvano tim imenom jer su se Adem, alejhisselam, i Hava poslije njihovog izlaska iz Dženneta sreli na brdu Al-Rahma koje se nalazi na Arefatu pa je prozvano tako (*te'arafa* ar. „međusobno se upoznati, prepoznati, znati...“). (Halilović, E. 2011:104)

Pored zikra, namaza i drugih ibadeta, propisano je na tome mjestu održati i hutbu. Upravo je tu praksu uspostavio Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, stojeći u podnožju Brda milosti, držeći svoju *Oprosnu hutbu*.

Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, je u ovom svom obraćanju muslimanima, u svojoj sigurno najpoznatijoj hutbi, rekao brojne i trajne socijalne poruke. O njima upravo želimo da, makar ukratko, govorimo u ovome radu. Kako su ove poruke rečene na kraju njegove poslaničke misije i ovodunjalučkog života, smatramo da su one iznimno važne za muslimane svih vremena. One su na neki način *summa summarum* socijalnog učenja islama koje je Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, donio i dostavio, pojasnio i implementirao.

Tako su se, korak po korak, sveobuhvatni islamski principi usvajali i očitovali u svakodnevnom ponašanju i životu pojedinca koji je istinski prigrlio islam, kao i cijelog društva. Islamski program života, koji u sebi sadrži veliki broj preventivno orijentiranih savjeta i uputa, predstavlja osnovu za zaštitu muslimana i muslimanskog društva od devijacija najrazličitijih vrsta, duhovne ili socijalne prirode i čini islam univerzalnim modelom življenja. (Kurdić, 2011)

Ova se hutba smatra i *ustavom islama* (Hasen, 2001:123), kojim je potvrđena važnost zakona, jedinstva među ljudima i sl. Kao potvrda ovome su i Allahove, dž.š., riječi koje su objavljene nakon *Oprosne hutbe*: (...) *Sada sam vam vjeru vašu usavršio i blagodat Svoju prema vama upotpunio i zadovoljan sam da vam islam bude vjera.* (Al-Ma'ide, 3).

Iako *Oproсна hutba* ima nekoliko različitih rivajeta, njene su poruke uglavnom jednoznačne. Ove rivajete razumijevamo kroz znanje da *Oproсну hutbu* prenose mnogi ashabi, a neki od njih prenose samo određene poruke i rečenice koje su na njih najviše djelovale i koje su im bile najupečatljivije.

Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, je govorio ovu hutbu, a također su je neki ljudi s jakim glasovima prenosili onima koji nisu čuli Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, zbog veličine tog skupa. Tako je čovjek s najjačim glasom toga dana, prenoseći hutbu Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, bio Rebi'a b. Umejje b. Halef. (Al-Mubarekfuri, 1994:526)

U *Oproсноj hutbi*, Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, je kazao:

„O ljudi! Dobro poslušajte šta ću vam reći, jer ja ne znam hoću li vas više ikada susresti na ovome mjestu!

Međusobno prolijevanje krvi i otimanje imetka vam je zabranjeno (*haram*), kao što je zabranjeno ratovanje u ovom svetom mjesecu (*zu-l-hiğğe*) i ovom svetom gradu (*Mekki*).

Vi ćete, zasigurno, sresti vašeg Gospodara i On će vas pitati za vaša djela – eto sam vam prenio!

Sve vrste kamata se ukidaju i vi imate pravo samo na glavnice vašeg imetka – vi ne smijete biti nepravedni, niti dozvoliti da se vama nepravda čini. Allah je propisao da ne smije biti kamate, a kamata Abbasa ibn Abdulmuttaliba se u potpunosti poništava!

Poništava se i sva krvna osveta koja potječe iz doba neznanja, i ja, evo, najprije poništavam krvnu osvetu za Ibnu Rabi'u b. al-Harisa b. Abdulmuttaliba...

O ljudi! Šejtan je izgubio svaku nadu da će ikada više moći biti obožavan u ovoj vašoj zemlji, ali će biti zadovoljan da mu se pokorava u nečem mimo toga, u nekim vašim postupcima kojima vi ne pridajete važnosti – stoga se njega dobro čuvajte u onom što se odnosi na vašu vjeru! (...)

O ljudi! Vi imate prava kod svojih žena, kao što i one imaju prava kod vas. Vaša prava se sastoje u tome da one ne smiju dopustiti nikom osim vas da stupi u vašu postelju i da ne smiju počinuti sramotno djelo. (...)

Bojte se Allaha i lijepo postupajte prema ženama! Uzeli ste ih s Allahovim emanetom i s njima odnos imate uz Allahovo odobrenje! (...)

O ljudi, vaš Gospodar je Jedan i vaš praotac je jedan. Nema prednosti Arapin nad nearapom niti nearap nad Arapinom, niti crvenokožac nad crncem, niti crnac nad crvenokošcem, osim po bogobožnosti.

O ljudi! Dobro shvatite ove moje riječi – eto sam vam ih dostavio! Ostavljam vam nešto sasvim jasno i ako se toga budete držali, nikada nećete skrenuti s pravoga puta: ostavljam vam Allahovu knjigu i Sunnet Njegova Poslanika! (Ibn Mađa, poglavlje o obredima, 84:3074)

O ljudi! Dobro čujte i razumite što vam kažem! Dobro znajte da je svaki musliman brat drugom muslimanu, da su muslimani među sobom braća! Svakome od njih je od njegova brata dozvoljeno samo ono što mu on svojevolutno dadne i zato nipošto nemojte sami sebi nepravdu činiti! Allahu, jesam li dostavio?!“ Ljudi su tada rekli: „Jesi, dostavio si!“, nakon čega je Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: „Allahu moj, Ti budi svjedok!“ (Ibn Hišam, 1998:276; Al-Mubarekfuri, 1994:524; Halilović, 2007:264; Karić, 1996:298-300)



Svetost ljudskog života, imetka i časti

Jedna od osnovnih stvari koju je islam donio jeste da je zaštitio ljudski život, imetak i čast u svakome pogledu, i to bez obzira na nacionalnu, vjersku ili bilo koju drugu pripadnost. Štaviše, to su neotuđiva prava svakog pojedinca i kvalifikovana su kao svetinja u koju se ni u kojem pogledu ne smije (za)dirati.

U nekim od rivajeta stoji da je Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, upitao ashabe: „Koji je dan sveti?“ Odgovorili su: „Ovaj dan.“ Upitao je: „Koji je mjesec sveti?“ Odgovorili su: „Ovaj mjesec.“ Upitao je: „Koji je grad sveti?“ Odgovorili su: „Ovaj grad.“ Poslanik, a.s., tada je rekao: „Vaši životi i vaši imeci su vam sveti kao što vam je svet ovaj dan, ovaj mjesec i ovaj grad.“ (Muslim, Al-Tirmiđi, Ibn Mađa i dr.)

U drugom rivajetu stoji da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: „Zaista su vaša krv, imeci i čast jedni drugima sveti, kao što je svet ovaj vaš dan, u ovom vašem mjesecu, u ovom vašem mjestu.“ (Zubaydi, 1992:39)

U navedenim predajama Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, spomenuo je iznimno bitne stvari svoga učenja i povezao ih s najvećim svetinjama koje su ljudi tog vremena poznavali. Te stvari na koje Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, skreće pažnju i ostavlja ih u trajni emanet muslimanima kao osnovu za njihovu socijalnu svijest su: svetost ljudskog života, imetka i privatne imovine, kao i ljudske časti općenito! Ove vrijednosti sačuvane su i sankcijama protiv onih koji bi mogli nasrnuti na njih. Islam je na putu osiguranja prava na život svakog pojedinca propisao i legalizovao *kisas* – smrtnu kaznu, kao kaznu za svako namjerno ubistvo, što je, bez sumnje, najveća garancija za osiguranje tog prava. Osim toga, islam je propisao ovu kaznu i za svaki nasrtaj kojim se ugrožava čovjekova sigurnost i život. Kur'an jasno stavlja do znanja da je taj propis donesen upravo da bi se zaštitilo to pravo. On u vezi s tim veli: *U odmazdi vam je opstanak, o razumom obdareni, da biste se ubijanja klonili.* (Al-Baqara, 179)

Savremeno krivično pravo, u brojnim zemljama pa tako i u EU, zamijenilo je smrtnu kaznu za namjerno ubistvo zatvorskom kaznom, kao i odmazdu za manje prekršaje zatvorom ili novčanom kaznom. Smatramo da se time nedovoljno štiti ovo pravo. Time se to pravo uveliko urušilo, tako da su danas u zemljama u kojima je ukinuta smrtna kazna za ubistvo, sigurnost i bezbjednost građana relativni i neizvjesni, a ljudi nisu sigurni za svoje živote, čak ni u svojim kućama i stanovima, što nije slučaj u zemljama koje se nisu povele za tom zabludom.

Odmazda koju je islam propisao za namjerno ubistvo apsolutna je i općenita, tako da ne izuzima nikoga u islamskoj državi i društvu, ko god je zasluži – ona se mora sprovesti nad njim, bez obzira na to ko on bio i kakav položaj u državi zauzima. U vezi sa svetošću života, treba kazati da je islam zabranio

samoubistvo, kao što je zabranio i ubistvo. Uzvišeni veli: *Ne ubijajte sami sebe. Allah je, doista, prema vama milostiv.* (Al-Nisa, 29)

Mnogo je ajeta i hadisa koji aludiraju na pravo čovjeka na posjedovanje imetka, a očigledno je da je šerijat zagarantirao pravo na privatno vlasništvo, jer, da nije tako, nikakvog smisla ne bi imali propisi o zekatu, kupoprodaji, razmjeni novca i drugi propisi koji se tiču imovine. Također su zabrana krađe, prevare, otimačine, naredba o povratu imovine date na povjerenje radi čuvanja te kazne za kradljivca, uzurpatora, varalicu – dokazi da islam vodi računa i štiti privatnu svojinu od svake vrste ugrožavanja i uzurpacije. (Sabri, 2000:107)

Ovako snažni impulsi i naučavanja se često zaboravljaju u savremenim izučavanjima ljudskih prava od strane brojnih nemuslimana, pa čak i muslimana. Neopravdano se smatra da sve zasluge za razvoj ideje humanizma i ljudskih prava pripadaju Francuskoj revoluciji, kako to primjećuje rahmetli šehid Mustafa Busuladžić: „Na Zapadu je uveliko prihvaćeno mišljenje da je Francuska revolucija istinski početak borbe za slobodu čovjeka i njegovo dostojanstvo, za jednakopravnost ljudi, za slobodu naroda i čovječanstva. Međutim, objektivan poznavalac historije demokratskih doktrina morat će priznati da su još davno prije Francuske revolucije Kur'an i Muhammed, sallallahu alejhi ve sellem, u sedmom vijeku nove ere, proklamovali slobodne ideale čovječanstva, proglasili opću jednakost pred Bogom i ravnopravnost pred zakonom. Dok su sve ili bar većina revolucija bile praćene krvoprolićima i mačem, može se sigurno ustvrditi da je jedino islam svoj ogromni zadatak u kulturno-historijskoj evoluciji čovječanstva izvršio uz punu slobodu savjesti i dostojanstva, bez krvi i nasilja.“ (Busuladžić, 1997:219)

Zabrana ubijanja i vraćanja u dekadencu

Allahov Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, u *Oproсноj hutbi* posebno potencira zabranu međusobnog ubijanja ili bilo kojih svađa koje mogu dovesti do toga. Sve to je nešto što odvodi muslimane u nevjerstvo i očitu dekadencu. Najbolji primjer ovoga jeste savremena muslimanska stvarnost i mnoštvo međumuslimanskih ubijanja. Razni oblici krvne osvete, ubistva iz časti, međumezhebskog ubijanja i sl. nikako ne mogu biti praksa koja ima ikakve veze s islamom. Poslanik, sallallahu alejhi ve

sellem, upravo potencira ovaj segment, skrećući pažnju ashabima da se nikako ne vraćaju u ovaj aspekt džahilijeta. Ukoliko postoji razlog, kako smo već kazali, šerijat je dozvolio da se može izvršiti čak i smrtna kazna, ali se muslimanima stavlja do znanja da nikakav pojedinac to ne smije uzeti u svoje ruke, jer je Zakon iznad svakog pojedinca.

Kur'an naređuje uspostavljanje jedinstva i sloge među muslimanima nakon što ono bude narušeno, kao trajan imperativ sve dok ne zavlada mir: *Ako se dvije skupine vjernika sukobe, izmirite ih; a ako jedna od njih ipak učini nasilje drugoj, onda se borite protiv one koja je učinila nasilje sve dok se Allahovim propisima ne prikloni. Pa ako se prikloni, onda ih nepristrasno izmirite i budite pravedni; Allah, zaista voli pravedne.* (Al-Huġurat, 9)

Allah, dž.š., pojašnjava nam da je naš ummet jedan: *Ova vaša vjera – jedna je prava vjera, a Ja sam vaš Gospodar, zato se samo Meni klanjajte!* (Al-Anbija, 92) Najbolja manifestacija tog jedinstva islamskom Ummeta jeste upravo obred hadža. Hadž je godišnji kongres muslimana cijeloga svijeta. Poziv na ovaj kongres je došao od Uzvišenog Allaha i sve hadžije donose glasnu *telbiju* – odaziv na ovaj poziv! Cjelokupni muslimanski ummet je ovdje okupljen pod zastavom *tevhida* koji uči muslimane da nema razlika između ljudskih rasa, boja, klasa i sl.

Prava žena

Žene su do Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, u skoro svim narodima i kulturama bile skoro bez ikakvih ljudskih prava. U džahilijetsko-arapskom društvu s njima se postupalo krajnje loše. Nisu imale prava odlučivati za sebe, nisu imale nikakva imovinska prava, pravnu niti poslovnu sposobnost. Stoga je jedna od najvažnijih poruka Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, i njegove općenite misije, što je svakako izrazio u posljednjoj oporuci na *Oprosnom hadžu*, da se ženama daju sva njihova prava i da se spram žena postupa lijepo.

U vjerodostojnoj predaji 'Amra b. al-Ahvesa, r.a., Allahov Poslanik, s.a.v.s., je oporučio muslimanima: „I lijepo sa ženama postupajte!“ (Al-Tirmiđi, Ibn Maġa i dr.) Ovaj hadis je samo jedan od brojnih hadisa koji zapovijedaju lijepo ophođenje spram žena. Njime se također garantuju prava žena. U drugim hadisima Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, također spominje važnost

popravljanja odnosa spram „slabijeg spola“. Pogledajmo neke od tih hadisa: „Najpotpunijeg vjerovanja (*imana*) je onaj vjernik koji je najbolje naravi, a najbolji od vas su oni koji su najbolji prema ženama svojim.“ (Al-Tirmiđi i kaže da je sahih) Neke žene su došle porodici Allahova Poslanika žaleći se na svoje muževe, pa je Poslanik, a.s., rekao ljudima: „Porodicu Muhammedovu obilaze brojne žene žaleći se na svoje muževe. Ti i takvi nisu najbolji među vama.“ (Abu Dawud, Ibni Mađa i Al-Darimi.)

Allah Uzvišeni u jasnom ajetu Svoje Knjige kaže: *S njima lijepo živite!* (Al-Nisa, 19)

Allahov Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, je kazao: „Neka vjernik ne mrzi vjernicu. Ako mu se ne sviđa kod nje neka njezina osobina, zadovoljan je drugom njezinom osobinom.“ (Muslim)

Islam je učinio ženu ravnopravnim članom ljudske zajednice i društva. „S obzirom da je žena potpuno ravnopravna s čovjekom kao ljudska vrsta, Islam ju je učinio ravnopravnom s njim u pravima i dužnostima uopće. Kada god se Kur'an obraća muškarcu, obraća se i ženi. Tu je upotrebljen izraz ‘O ljudi’ ili ‘O vjernici’, u što spadaju i jedni i drugi. A razlike između žene i muškarca u nekim pravima su došle s obzirom na njihove prirodne različitosti i različite uloge u pojedinim segmentima života.“ (Zajimović, 1996:7)

Ono što se možemo zapitati, nakon jasno izloženih islamskih stavova o ženi i položaju žene, pa i ostalih poruka ove hutbe, jest: je li ženski glas dovoljno jak da se čuje u savremenom muslimanskom Ummetu? Čuje li se vapaj siromašnih i ugnjetavanih? Koliko se islam tumači u skladu s njegovom pravom stvarnošću, a koliko da se udovolji različitim vladarima i vlastodršcima?

Jednakost pred zakonom, zabrana rasizma i diskriminacije

Još jedna od temeljnih socijalnih poruka Allahova Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, iskazana na *Oprosnom hadžu*, jeste ona u kojoj je ukazao na ravnopravnost svih ljudi, bez obzira na naciju i rasu. Njihova prednost jednih nad drugim ogleda se u bogobožnosti, čestitosti i sl. Allahov Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, je kazao: „O ljudi, vaš Gospodar je Jedan i vaš otac je jedan. Nema prednosti Arapin nad nearapom niti nearap nad Arapinom, niti crvenokožac nad crncem, niti crnac nad

crvenokošcem, osim po bogobožnosti.“⁴ Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, time je potvrdio ono što je Allah, dž.š. kazao u Kur'anu u svom obraćanju svim ljudima: *O ljudi, Mi vas od jednog čovjeka i jedne žene stvaramo i na narode i plemena vas dijelimo da biste se upoznali. Najugledniji kod Allaha je onaj koji Ga se najviše boji.* (Al-Huğurat, 13).

Vidimo da Uzvišeni Allah, u spomenutom ajetu koji potvrđuje opću jednakost među ljudima, ne anulira osobnosti naroda. On priznaje da ih je Allah, dž.š., učinio narodima i plemenima da bi se upoznivali. Svi islamski obredi imaju za cilj jačanje islamskog bratstva i jedinstva.

„Kroz vijekove je ova institucija (hadž – pr. E. M. H.) služila kao jedan jači faktor objedinjavanja u islamu i kao najefikasnija zajednička veza među raznovrsnim vjernicima. Ona je prisiljavala skoro svakog sposobnog muslimana da jednom u životu poduzme taj put. Utjecaj zbližavanja ovakvih skupova bratstava vjernika sa sve četiri strane svijeta teško se da precijeniti. Od svih svjetskih vjera, izgleda, islam je u najvećoj mjeri uspio da poruši barijere rase, boje kože i nacionalnosti – u najmanju ruku unutar granica svoje zajednice. Granica je povučena samo između vjernika i ostalog čovječanstva. Ovi hodočasnički skupovi su, bez sumnje, doprinijeli svoji udio u ostvarenju ovog rezultata.“ (Hiti, 1967:136)

Važnost Kur'ana i Sunneta

Kako je Al-Fatiha najviše i najčešće izgovarana dova na svijetu, tako je Sunnet Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, obrazac života koji se najviše slijedi u historiji ljudskog roda! Nikada ljudi nisu tako revnosno slijedili bilo kojeg čovjeka kao što muslimani slijede Sunnet svoga Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem!

U ovoj svojoj hutbi Allahov Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, ukazao je muslimanima na važnost slijedenja nepatvorenih izvora islama: Kur'ana i Sunneta. Kur'an je, kao Allahova riječ, objavljivan u periodu od 23 godine, a za sve to vrijeme je tumačen i praktično primjenjivan od strane Poslanika, sallallahu alejhi ve

⁴ Prenosi Ahmed u Musnedu, 5/411, od Džubejja Nareta od onih koji su čuli hutbu Allahova Poslanika, a.s., koju je održao usred dana tešrika. Spomenuo ga je i Hejsemi u Medžmeu' (3/266) i rekao: „Prenosi ga Ahmed, i njegovi prenosioci su vjerodostojni“. Šejh Albani prenio je od Ibn Tejmije iz njegova djela al-Iktida', str. 69. da je on za ovaj hadis rekao da je vjerodostojan.

sellem, što je sami Sunnet. To su dva najveća dara koja je Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, ostavio svojim sljedbenicima te im ukazao da je ispravnost u njihovom slijedenju, a zabluda i zastranjivanje u njihovom zapostavljanju. Ovom, kristalno jasnom porukom, jasno se ističe važnost Poslanikovog, sallallahu alejhi ve sellem, sunneta u praktičnom životu muslimana, bilo u pojedinačnom ili kolektivnom smislu.

Dakle, kompletiranje Objave je bilo upravo završetkom Objave Kur'ana i završetkom Poslanikovog, sallallahu alejhi ve sellem, života. Kao iznimno odgovorna osoba, kao najodabraniji od svih poslanika i vjerovjesnika, i svakako i svih ljudi svijeta, Muhammed, s.a.v.s., na Oprosnom hadžu pita: „Allahu moj! Jesam li dostavio? Allahu moj! Jesam li dostavio?“ na što mu ashabi u glas odgovaraju: „Jesi, dostavio si!“

Posljednjim ajetom objave: *Danas sam vam vašu vjeru usavršio i blagodat Svoju prema vama upotpunio i zadovoljan sam da vam islam bude vjera* (Al-Maide, 3) upućenim Poslaniku, s.a.v.s., na Oprosnom hadžu, završena je Allahova poruka svim generacijama do Sudnjeg dana. Ovim ajetom je jasno i upečatljivo kazano kako je vjera kompletirana i savršena i da njoj nisu potrebne nikakve dopune, ispravke ili nešto slično. Također je nakon objave ovog ajeta postalo jasno da je poslanička misija Allahova Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, pri svome kraju. Kur'an je u potpunosti objavljen, dostavljen, registriran, memoriran i sačuvan, a njegova praktična primjena u Sunnetu je zapamćena od strane hiljada i desetina hiljada ashaba Allahova Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem. Tako će Allahova riječ, Kur'an i Vjerovjesnikov, sallallahu alejhi ve sellem, Sunnet, postati ključni činoci života stotinama miliona, čak milijardama ljudi svih rasa, boja i nacija, koji će u islamu naći smiraj duše, pravi put i garanciju ovosvjetskog i ahiretskog dobra.

Zaključak

Allahov Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, je u svojoj *Oproсноj hutbi*, na kraju svoga mubarek života i poslaničke misije, skrenuo pažnju muslimanima na osnovne postavke islamskog socijalnog učenja. Velika većina ovih postavki su bile suprotne dotadašnjim shvatanjima i uvjerenjima. Tako se plemenska svijest mijenja sa sviješću o pripadnosti ummetu i općeljudskoj zajednici, ukidaju se sve vrste diskriminacija i rasnih netrpeljivosti, krvna osveta se ukida i zamjenjuje snagom Zakona, ženama se daju sva prava koja

im garantira Zakon i traži se od muškaraca da se lijepo ophodne spram žena... Cjelokupni Poslanikov, sallallahu alejhi ve sellem, život je primjer društvenog angažmana koji mu je naložio i za koji ga je izabrao Uzvišeni Stvoritelj. Kao takav, Poslanikov, sallallahu alejhi ve sellem, životni put, oličen u njegovome Sunnetu, trajna je inspiracija za sve muslimane svijeta. Oproсна hutba je bila prilika da se mnogobrojni muslimani susretnu s Allahovim Poslanikom, sallallahu alejhi ve sellem, da ga vide i da od njega nauče mnogo toga. Također, ovim svečanim i mubarek činom označeno je upotpunjavanje Objave i savršenost islama.

Literatura

1. Al-Buḥari, M. (1998) *Sahih al-Buḥari*. Rijad: Bejt al-afkar al-devlije.
2. Al-Mubarekfuri (1994) *Zapečaćeni džennetski napitak*. S arapskog prevela S. Hadžimejlić-Skenderović, Zenica i Travnik.
3. Al-Ša'ravi, M. M. (2002) Bejrut/Sajda: Al-Mektebet al-asrije
4. Busuladžić, M. (1997) *Muslimani u Evropi*. Sarajevo: Sejtarija.
5. Halilović, E. (2011) *Propisi i vrijednosti umre*. Zenica: autorsko izdanje.
6. Halilović, S. (2007) *Sira – Životopis posljednjeg Allahovog Poslanika*. Zenica/Novi Pazar: IPF-Zenica i El-Kelimeh.
7. Hasen, I. (2001) *Tarih al-islam – al-sijasi, al-dini, al-sekafi, al-idžtima'i*. Bejrut/Kairo: Dar al-džil i Mektebe al-nehda al-misrije.
8. Hiti, F. (1967) *Istorija Arapa*. S engleskog preveo P. Pejčinović, Sarajevo: Izdavačko preduzeće „Veselin Masleša“.
9. Ibn Hišam (1998) *Poslanikov životopis*. S arapskog preveo M. Prljača, Sarajevo: Bemust.
10. Ibn Kesir (2002) *Tefsir: skraćeno izdanje*, 2. izd. Sarajevo: Visoki saudijski komitet za pomoć BiH.
11. Karić, E., prir. (1996) *Ljudska prava u kontekstu islamsko-zapadne debate*. Sarajevo: Pravni centar, Fond otvoreno društvo Bosne i Hercegovine.
12. Kurdić, Š. (2011) *Pedagogija Muhammeda, a.s.* Zenica: Islamski pedagoški fakultet.
13. Ramadan, N. (1994) *Hutab al-džumu'a al-sire al-nebevije*. Damask: Dar al-mehabbe.
14. Sabri, M. (1420/2000) *Privatizacija u svjetlu šerijatskog prava*. Amman: Dar al-Nefais.
15. Zajimović, S. (1996) *Žena i islamski pogledi na život*. Amman: Dar al-zehair.
16. Zubejdi, Z. (1992) *Muhtesar Sahihil-Buhari*, peto izdanje. Bejrut: Dar en-Nefais.

SOCIAL ASPECTS OF THE PROPHET'S, SAWS, FAREWELL SERMON

Esmir Halilović, Ph.D., senior Assistant

Abstract

At the end of his Prophetic mission, the 10th year of hijrah, Allah's Prophet, Muhammad, saws, performed hajj. It was the only hajj performed by the noble Prophet, saws. Since he passed away returning to the Creator (“Ila al-Rafiq al-'Ala”) soon after the hajj, it is called the Farewell pilgrimage (hajj) of the Prophet, saws. The Prophet also held his most known khutbah, also known as the Farewell khutbah. There he synthesised and summarised fundamentals of Islamic social learning which are insufficiently discussed today. This paper is an attempt to stress the importance of these social aspects of the Farewell khutbah. Those are the equality of all human beings before the Creator and law, the rights of women and other potentially discriminated members of society, prohibition of social injustice in all forms, encouragement to persevere, among other issues.

After the Farewell khutbah, the last ayah was revealed, the one in which Allah, the Exalted, said that Islam was perfected and that Allah, the Exalted, was satisfied with that. This tells us that Islam is the perfect religion in all its aspects, for an individual and for the community and society.

Keywords: the Farewell hajj, the Farewell khutbah, sacred rights: women's rights, property and honour, racism, discrimination

د. أسمىر خليلوفيتش

كلية التربية الإسلامية - جامعة زينيتسا

الأبعاد الاجتماعية لخطبة الوداع للرسول صلى الله عليه وسلم

الخلاصة:

في نهاية رسالته النبوية أذى محمد رسول الله فريضة الحج السنة العاشرة للهجرة. كان ذلك الحج الوحيد الذي أذاه الرسول الكريم صلى الله عليه وسلم. وقرىبا بعد الحج انتقل إلى رحمة الله إلى الرفيق الأعلى؛ ولذا سمي هذا الحج بحجة الوداع للرسول صلى الله عليه وسلم. وفي هذا الحج ألقى الرسول صلى الله عليه وسلم الخطبة الشهيرة التي سميت بخطبة الوداع، وفيها جمع ولخص أسس التعاليم الإسلامية الاجتماعية والتي لا تُناقش ولا يُتحدث عنها اليوم بدرجة كافية.

يمثل هذا البحث محاولة للفت الانتباه إلى هذه الأبعاد الاجتماعية التي عرضت في خطبة الوداع، ومنها: المساواة بين الناس أمام الخالق والقانون، حقوق المرأة، وحقوق المجموعات الضعيفة التي تعاني، والتحذير من الظلم الاجتماعي في جميع أشكاله، والتحفيز على المثابرة .. إلخ. وبعد خطبة الوداع أنزل الله تعالى آية قال الله فيها أنه عز وجل أكمل الإسلام وهو راض عنه مما يعني أن الإسلام دين كامل في جميع جوانبه للفرد وللمجتمع.

الكلمات الأساسية: الرسول، حجة الوداع، خطبة الوداع، حقوق النساء، حرمة حياة الإنسان والمال والشرف، العنصرية والتمييز.